

Prema napućenoj etnografiji. Razvijanje teorije iz grupnog života

Gary Alan Fine

Preveo s engleskog: Valerio Baćak

SAŽETAK

Ovaj se članak zalaže za distinktivan oblik promatranja sa sudjelovanjem koji nazivam napućena etnografija. Njega suprotstavljam dvama alternativnim etnografskim pristupima, osobnoj etnografiji i postuliranoj etnografiji. U napućenoj etnografiji tekst nije ni deskriptivni narativ niti konceptualna teorija; radije, shvaćanja okruženja radnje (setting) i njegovih teorijskih implikacija utemeljeni su u nizu detaljnih vinjeta, zasnovanih na bilješkama s terena, izvadaka iz intervjua i tekstovima koje članovi grupe proizvode. Detaljan prikaz i objašnjenje, vezani uz sposobnost čitatelja da poopćava iz okruženja radnje, u središtu je ove metodološke perspektive. Ovaj je oblik etnografije najučinkovitije zasnovan na promatranju grupe u interakciji, poprištu radnje na kojem je moguće istraživati organiziranu rutinu ponašanja. Uporabu napućene etnografije demonstriram kroz vlastita etnografska istraživanja, uspoređujući taj pristup s klasičnim djelima drugih pristupa.

KLJUČNE REČI

etnografija, male grupe, teorija, socijalna psihologija, kultura

Nije prošlo mnogo otkako je etnografija, barem onako kako se provodila unutar američke sociologije, predstavljala gusto isprepletanu subkulturu.* Razmjerno se mali broj istraživača međusobno poznavao i razvio istraživačke stilove koji su, iako se nisu savršeno poklapali, imali prepoznatljive sličnosti i zajednička shvaćanja. Bila je to gusta mreža, “nevidljivi zbor” rječnikom Diane Crane (1972) – iako možda previše nevidljiv. Danas, s difuzijom i rastom etnografije širom društvenih znanosti (i, zapravo, unutar stručnih polja – osobito u zdravstvenoj skrbi, obrazovanju i menadžmentu, pa

čak i u humanistici), stabilne, konsenzualne tradicije kojima je nekoć bilo vođeno ono što se prepoznavalo kao promatranje sa sudjelovanjem, došle su u sukob (vidi, primjerice, Hammersley, 1992; Denzin i Lincoln, 1994; Atkinson et al., 2001). Zaista, nova dominantna etiketa etnografije, preuzeta od antropologije, koliko god neprecizan bio opis promatranje sa sudjelovanjem, odražava dio tog novopronađenog skrovišta. Danas etnografija liči na Baskin-Robbinsov 31 okus sladoleda i, u tom procesu, dio konsenzusa oko standarda i granica etnografije, unutar i izvan sociologije, ali i antropologije, jest

* Članak je izvorno objavljen u časopisu *Ethnography*, 2003, Vol 4(1): 41-60 pod naslovom “Towards a peopled ethnography. Developing theory from group life”. Zahvaljujem se prijateljima Goranu Pavliću i Damiru Šohu na velikodušnoj i korisnoj pomoći oko prijevoda (op. prev.).

izgubljen, kao što Herbert Gans (1999) ističe u svojem djelu *Participant Observation in an Age of Ethnography*.

Kako možemo ostati zajedno u svijetu višestrukih etnografija? Kako možemo mapirati naše razlike i naše sličnosti? Istina je da često radimo ono što radimo zato što osjećamo na neki ne sasvim jasan način da je taj pristup pogodan i tek naknadno pokušavamo odrediti teorijsku svrhu za naše prešutne pretpostavke i postupke. Ponekad je korisno stati u stranu i pokušati procijeniti, možda s dozom određene samosvijesti, logiku i legitimnost vlastitih postupaka. Moja potreba za objašnjenjem počela je kada mi je jedan kolega, u recenziji jednog od mojih rukopisa, dodijelio etiketu koju prije nisam uzimao u razmatranje. U svjetlu distinkcije koju John Van Maanen (1998) predlaže u svojoj utjecajnoj studiji *Tales of the Field* između realističkih, konfesionalnih i impresionističkih “priča” ili reprezentacija, djelovao sam općenito unutar konteksta realističke etnografije (ili, kako to Gubrium i Holstein [1997] opisuju, “naturalizma”). Pod realističkom pričom, Van Maanen (1988:46-54) se referira na nepristrana, suzdržana objašnjenja koja naglašavaju legitimnost ili autentičnost danog prikaza i obrazloženja. Ta objašnjenja pretpostavljaju iskustveni autoritet autora, dokumentarni tekst, izričitu transparentnost, tvrdnje o “domorodačkoj točki gledišta” (*native's point of view*) i valjanost autorovih tumačenja. Iako takav model ne proklamira “objektivno” znanje, on pretpostavlja da je uvid autora dostatan za stvaranje istinitog znanja. Ja sam se borio da pokažem kako su moji terenski izvještaji odraz stvarnog, iako nesavršenog, izomorfizma između mojih empirijskih opisa i onog što se zaista događalo na terenu. Ne radi se o tome da nije bilo elemenata interpretativne

ili konfesionalne etnografije (druge dvije kategorije koje Van Maanen predstavlja u svojoj tipologiji), ali sam inzistirao na svom zasluženom autoritetu naratora. Kao obučeni promatrač, stekao sam klimav autoritet. Štoviše, smatram da što god bila pozicija koju promatrači brane, u praksi oni prezentiraju tvrdnje o prirodi društvenog svijeta za koje očekuju da će ih čitatelji prihvatiti, čak i ako odluče retorički zaobići svoju odgovornost. Teret polaganja prava na istinu ne može biti tako lako odbačen. To je stijena na kojoj ja stojim.

Međutim, taj je recenzent predložio nešto više od tvrdnje da prihvaćam realističku etnografiju; on je tvrdio da sam prezentirao “napućenu etnografiju”. Ova sretna, ali neočekivana, etiketa potaknula me da počnem razmatrati što su obilježja modela istraživanja i prezentacije podataka koji sam razvio tijekom osam zasebnih etnografskih analiza. Upravo je ta etiketa – ili barem moja interpretacija te etikete – ono što istražujem, suprotstavljajući je drugim pristupima koji se odnose na to kako razmišljamo o kvalitativnim terenskim podacima i kako razmišljamo o teoriji. Ovaj mi članak dopušta da se pozabavim retrospektivnom analizom u kasno doba svoje karijere, trenutku u kojem pokušavam razmotriti šire implikacije nekoliko zasebnih studija koje sam napravio, u smislu metodoloških izbora i u smislu šireg shvaćanja malih grupa.¹

Sebe samo-definiranjem smatram društvenim teoretičarom, sociologom kulture i socijalnim psihologom. Ove tri subdisciplinarnе etikete uzete zajedno pomažu pri definiranju mog viđenja etnografskog istraživanja i također pomažu pri definiranju toga kako se pristup koji sam preuzeo tijekom svoje karijere razlikuje od drugih pristupa. Moramo učiniti više od samog

¹ Ova analiza sačinjava rezultate mog razmatranja vlastitog etnografskog pristupa. Želim naglasiti da ovim samopredstavljanjem i samoopravdanjem ne sugeriram da su drugi pristupi nužno deficitarni; međutim, oni ne odražavaju ideal kojeg bi se po mom mišljenju etnografija trebala držati. Oni se jednostavno razilaze od mog vlastitog etnografskog programa. Iako je ova razlika suptilna, ona je važna bez obzira što nije, kao što bi neki mogli sugerirati, sasvim prikladna.

izvještavanja; mi smo primorani analizirati – da bismo generalizirali. Kao etnograf odabrao sam ispitivanje širokog raspona istraživačkih poprišta: bejzbolske timove iz dječje lige (Fine, 1985); *fantasy role-playing* igrače (Fine, 1983); zanatske škole kuhanja (Fine, 1985); restoranske kuhinje (Fine, 1996); klubove sakupljača gljiva (Fine, 1998); srednjoškolske debatne skupine (Fine, 2001); svijet samouke umjetnosti; i ureda Nacionalne meteorološke službe. Trenutno se pripremam za promatranje svijeta natjecateljskog šaha i mislim da će to dovršiti moj niz dubinskih etnografskih proučavanja. Ovaj je raspon istraživačkih poprišta dao priliku kolegama da sugeriraju, ne bez razloga, da su moji istraživački interesi bili raznoliki, iako ne sasvim slučajni. Nakon zaključivanja istraživanja dječje lige bejzbolskih timova, neki su pitali hoću li zatim proučavati hokej, uspostavljajući vlastite domene kao istraživač mladenačkog sporta. Međutim, tvrdnja da su moji istraživački projekti raznoliki – čak previše raznoliki – ne pogađa u bit onoga što smatram važnim u svojim istraživanjima. Postoji jedna sveobuhvatna idejna podloga i niz zajedničkih elemenata koji mi omogućavaju da se nastavim nadograđivati iz studije na studiju.

Od vremena koje sam proveo na poslijediplomskom studiju – 30 godina nakon što sam bio primljen na Odsjek za društvene odnose Sveučilišta Harvard – koncentrirao sam se na sjecište tri temeljna koncepta: društvene strukture, interakcije i kulture. Danas, s obzirom na pozitivne promjene u disciplini, ti su koncepti izbili na površinu kao središnji građevni elementi u sociološkom istraživanju, ali su 1972. godine ti interesi bili sasvim novi, ako već ne ekscentrični i irelevantni. Iako je “struktura” u svojoj okorjeloj, makro, institucionalno zdravo-za-gotovo preuzetoj formi bila očigledno srž onoga što znači biti sociolog, interes za interakciju je sasvim očito bio marginalan za struku, naglašen od strane nekolicine simboličkih

interakcionista, ali ne mnogo drugih. Interpersonalno ponašanje činilo se premaleno i nepredvidljivim područjem da bi se na njemu mogla temeljiti znanost o društvu (Maines, 1977; Fine, 1991). Djelujuća moć interaktanata – njihovi naizgled osobni, neprimorani izbori – učinila je mogućnost generalizacije teško uočljivom. U svojoj knjizi *Theories and Theory Groups in American Sociology* (1973), Nicholas Mullins opisao je simboličke interakcionista kao “lojalnu opoziciju” iz razloga što su ti istraživači prigrlili strukovnu etiketu sociologa i što su bili, poput strukturalnih sociologa, zainteresirani za pitanje društvenog poretka, ali su svoja istraživanja metodološki provodili drugačije i u svjetlu distinktivnih ključnih koncepata putem kojih se poredak može razumjeti. Društveni je poredak sagrađen od akcija, tumačenja i pregovora među akterima, a to znači da je društveni poredak podložan promatranju. Kao dodiplomcu školovanom kod Ervinga Goffmana na Sveučilištu Pennsylvania, fokus na “interakcijski poredak” (vidi Goffman, 1983) – i interakciju i poredak – bio je usađen u mene. Shvaćao sam društveni poredak kao lokalno konstituiran, iako se strukturalni uvjeti ne mogu zanemariti. Zapravo, dio mog doprinosa nanovo osnaženoj simboličko-interakcionističkoj perspektivi (Fine, 1991) bio je upravo to: struktura je važna čak i na mikro razini analize.

Kultura je koncept koji je 1972. bio u posjedu antropologa, a nije bio u optičaju kod sociologa. To je bilo prije objavljivanja djela Howarda Beckera (1974) o “umjetnosti kao kolektivnoj akciji” i djela Petersona i Bergera (1975) o “proizvodnji kulture”. Ovaj je par utjecajnih članaka postavio kulturu kao dio legitimne domene sociologije, puno prije nego što je stvaranje sekcije za kulturu Američkog sociološkog udruženja 1985. godine organizacijski institucionaliziralo taj koncept. Kultura je ključan analitički koncept koji nas podsjeća da se struktura i interakcija tiču *nečega*: one nisu oslobođene

sadržaja. Sa svojim naglaskom na važnosti značenja, kultura nas povezuje s tradicionalnim simboličko-interakcionističkim pitanjima i, kao dio interakcijskog sustava, kultura pripada grupama (vidi Berger, 1995). Mjesto u kojem se struktura, interakcija i kultura konkretno sastaju jesu male grupe. U konačnici, moja težnja nije bila istražiti niti jedan od ovih koncepta zasebno, već *nexus sva tri*. Moja je doktorska disertacija, pod rukovodstvom Roberta Freeda Balesa, ispitala učinke novog člana na ponašanje ostalih članova grupe – empirijsko sjecište strukture, interakcije i kulture. Mala je grupa bila moj prozor u svijet.

Moj istraživački fokus bio je na proučavanju obrazaca grupnog života.

Smatram se društvenim teoretičarom, ali neobičnim teoretičarom s obzirom da želim da moja teoretiziranja budu duboko utemeljena u empirijskim podacima o grupnom životu. Moja namjera nije supstantivnog tipa, opisivanje klase blisko povezanih scena, već iskoristiti jednu takvu scenu da bih istražio jednu teorijsku arenu i koristio sam se etnografijom da bih ispitao stvaranje kultura malih grupa, društvenu organizaciju fantazije, ulogu estetike na djelu, kulturne predloške prirode, socijalizaciju u diskurs društvenih problema, tržišnu politiku autentičnosti i birokratsku organizaciju predviđanja budućnosti. Danas više ne trebamo biti izvjestitelji o egzotičnom, već radije tumači obrazaca običnog života.

1. NAPUČENA ETNOGRAFIJA NA DJELU

S obzirom na ove ciljeve, što obilježava “napućenu etnografiju”? Etnografije mogu biti raspoređene u dvije dimenzije. Prva dimenzija se odnosi na mjeru u kojoj terensko promatranje pokušava odgovoriti na središnja teorijska pitanja, nasuprot pružanju supstantivne analize neke posebne scene. Druga se dimenzija odnosi na mjeru u kojoj su prezentirani izdahašan i detaljan prikaz i objašnjenje svijeta koji promatramo, nasuprot uključivanju nekoliko primjera podataka radi podupiranja vlastitih analitičkih uvida – drugim riječima, podaci izgrađuju slučaj, prije nego što ga samo jednostavno rasvijetljaju.

Lako je, ali pogrešno, vidjeti te dvije dimenzije kao da konstituiraju jednu dimenziju. Kontinuum s deskripcijom s jedne strane i teorijom s druge intuitivno se čini privlačnim, osobito imajući u vidu kritike koje su neki uputili terenskom istraživanju da ono sačinjava glorificirano novinarstvo. Međutim, pitanje treba li nečiji fokus biti generalizirani konceptualni razvoj različito je od pitanja treba li netko predstaviti jednu

scenu na način da čitatelji steknu istančan osjećaj za život u određenom društvenom prostoru. Unutar ove hipotetičke dvostruke tablice, istraživački projekti koji su slabi s obzirom na teorijski interes i deskriptivni sadržaj ne zaokupljaju previše našu pažnju, ali su ostale tri čelije ispunjene s brojnim studijama značajnim za društveno-znanstvenu analizu. Radi jednostavnosti usporedbe, označit ću studije koje fokusiraju pažnju na teorijski razvoj s empirijskim opisom kao manjim obilježjem kao *postulirane etnografije*, a etnografije primarno zaokupljene deskripcijom i lokalnom, supstantivnom analizom kao *osobne etnografije*, u kontrastu spram *napućene etnografije*. Ti su termini prilično neprecizne oznake, no prvi naglašava razvoj teorije, dok drugi prepoznaje važnost osobnih deskripcija koje konstituiraju srž teksta – osobni odnos između promatrača i promatranog jest onaj koji jamči legitimnost etnografskog nastojanja u takvim slučajevima. S druge strane, termin *napućena etnografija* sugerira da nisu promatrani pojedinci oni koji upravljaju

Tablica 1. Modeli etnografije

	<i>Supstantivni podaci</i>	<i>Odsutnost supstantivnih podataka</i>
Teorijski razvoj	napućena etnografija	postulirana etnografija
Odsutnost teorije	osobna etnografija	prazna etnografija

našim interesom već, radije, njihova pozicija unutar grupe ili društvenog sustava: niz aktera i njihova grupa “napućuju” etnografsku analizu i deskripciju. Središnja distinkcija jest ta da su teorijske tvrdnje utemeljene u detaljnim promatranjima, umjesto da su njima tek ilustrirane: riječima Katza (2001), mićemo se s kako na zašto: od bliskog promatranja prema teoriji. Ovo je viđenje u skladu s Weberovom (2001) “multi-integrativnom” etnografijom, dajući primat promatranju interakcija, ali uvijek ih obuhvaćajući unutar strukturalnih uvjeta. Konačan je cilj tog zapisa vidjeti ljude na djelu ili, možda još preciznije, vidjeti ljude u interakciji. Pošto su grupe često sjecište interakcije, takve su opservacijske scene uglavnom konstituirane kao grupe ili mreže različitih dimenzija.

Prije suprotstavljanja napućene analize drugim modelima, opisujem svoje prijašnje projekte i raspravljam kako oni sačinjavaju napućenu etnografiju. Koristim vlastite projekte kao primjere tog pristupa, ali nipošto ne želim sugerirati da je moj rad arhetipski primjer tog modela. Radovi Michaela Burawoya (1979) *Manufacturing Consent*, Ruth Horowitz (1983) *Honor and the American Dream* i Barrie Thorne (1993) *Gender Play* mogu se spomenuti kao egzemplarne studije tog tipa. *Street Corner Society* (1955) Williama Footea Whytea neosporno je legitimirajući model napućene etnografije s njegovim privlačnim, izdašnim opisom i teorijskom agendom za shvaćanje učinaka grupnog statusnog sustava.

Moje prvo etnografsko istraživanje bilo je trogodišnje promatranje bejzbolskih timova iz dječje lige. Kažem da sam proučavao

bejzbolske timove iz dječje lige, a ne bejzbol dječje lige jer je moj fokus bio na timu kao poprištu za razumijevanje procesa kulturnog stvaranja. Ovaj sam projekt pokrenuo iz interesa za dinamiku malih grupa u laboratoriju. U svom radu s Robertom Freedom Balesom i Stephenom Cohenom (1979) i njihovim kolegama, koji su tada proširivali Analizu interakcijskih procesa u složeniji model grupne dinamike nazvan SYMLOG, Sustavno višerazinsko promatranje grupa (*Systematic Multi-Level Observation of Groups*), htio sam proširiti taj pristup na analizu kulture na terenu. Svaka grupa, s vremenom, razvije jedinstvenu i osebnuju kulturu. Nazivao sam tu grupnu kulturu *idiokulturom* i predložio sam da se “idiokultura sastoji od sustava znanja, vjerovanja, ponašanja i običaja koje članovi grupe dijele u interakciji, a na koju se oni mogu pozvati i koja služi kao temelj njihovih daljnjih interakcija” (Fine, 1987:125). Iako sam mogao prikupiti podatke iz brojnih domena društva da bih dokazao kako grupe uspostavljaju i upotrebljavaju određene kulture, opisao sam deset bejzbol timova u pet liga, nadajući se da ću postići poopćivost kroz promatranje više istraživačkih poprišta. Izvorni poticaj za studiju nije bio da se prikaže detaljna slika života u pred-adolescentskim bejzbol timovima već da se ispita sredstva putem kojih je kultura stvorena i ugrađena u malim grupama.

Naravno, činjenica da sam ispitivao pred-adolescente i sportsko ponašanje pokazala se kao središnje mjesto u analizi. Mogao sam se zadovoljiti pisanjem članka o grupnoj kulturi; međutim, upotrijebio sam tu studiju slučaja da razvijem druge teorijske

teme. Detaljno sam opisao pred-tinejdžerske običaje – djelomično zato da pokažem kako je subkultura sačinjena od mreže malih grupa. S te sam strane prikazao sadržaj preadolescentske kulture radi cjelovitije analize onoga što dječaci dijele jedni s drugima: spol, agresivnost, nadmetanje i moralnost. Rodna značajka scene podvostručena je u nekoliko mojih drugih projekata. Nadalje, to nije bilo samo ispitivanje preadolescentnih dječaka, već pred-adolescencata koji se bave organiziranim bejzbolom. To je odvelo do analize strukture provođenja slobodnog vremena mladih da bih istražio kako odrasli organiziraju aktivnosti svoje djece u njihovo slobodno vrijeme. Odrasli djeci nameću moralni red, na koji ona odgovaraju emocionalno i strategijski. Tijekom rada na tom istraživanju, teorijska pitanja počela su se nadovezivati jedna na druge. U razvijanju shvaćanja grupne kulture, preadolescentnog ponašanja i organizacije slobodnog vremena djece, oslonio sam se na činjenicu da je to bila studija slučaja jednog skupa grupa – bejzbolskih timova dječje lige. Istraživačko poprište ima određeni značaj i bilo je važno za čitatelje da budu uvučeni u bihevioralne detalje dječje bejzbol lige, ali moja namjera nije bila pisati studiju o mladenačkom sportu kao takvom. Nadalje, iako su podaci bili o ponašanju pojedinih dječaka – od kojih se neki više puta pojavljuju u narativu – to nije bila studija o tim *pojedinih* dječacima. Oni su “napučili” (*peopled*) analizu, iako cilj teksta nije bio pokušaj prikazivanja okolnosti i pojedinosti njihovih života. Prema tome, umanjio sam ulogu “ključnih kazivača” i, u zamjenu, tipizirao društvene aktere.

Predmet mog drugog etnografskog istraživanja izravno je proizašao iz jačih strana i ograničenja moje analize dječje bejzbol lige, nastavljajući ispitivanje lokalne kulture. Mladenački bejzbol timovi otkrili su postojanje grupne kulture, ali su im neki elementi temporalne i organizacijske strukture

tih skupova otežali demonstraciju trajne i konzekvencijalne moći idio-kulture. Timovi su se uglavnom sastajali tri puta tjedno tijekom proljeća na nekoliko sati svakog dana. Te se grupe, u onoj mjeri u kojoj su bile značajne nekim dječacima, nisu mogle nadmetati s drugim kulturnim prostorima: učionice, obitelji i neformalne prijateljske grupe. Kultura je postojala u timu, ali je to bila slaba i parcijalna kultura. Stoga sam tragao za nekim drugim istraživačkim poprištem gdje bi kultura bila sveobuhvatnija. Pronašao sam takvo poprište – neobično – u svijetu *fantasy role-playing* igara. Te se grupe sastoje od adolescenata (opet uglavnom muškaraca) koji igraju igre poput *Dungeons and Dragons*, umjetno proizvedene subkulture. Proveo sam otprilike 18 mjeseci s tim grupama, prije svega u klubu koji se sastajao u zajedničkoj prostoriji lokalne policijske postaje u Minneapolisu i u dvjema privatnim grupama igrača.

Ti su igrači eksplicitno bili zainteresirani za stvaranje “svjetova” ili “univerzuma”, termina koje su dijelili s akademskom uporabom istih. Drugim riječima, oni su se eksplicitno bavili *izgradnjom kulture*, i tako sam mogao istražiti kako je stvaranje novih i izmišljenih kultura povezano s otprije postojećim kulturama. To se suprotstavlja poimanju prema kojem su, poput mašte, sve kulturne teme moguće. Nadao sam se da ću pokazati kako je mašta ili fantazija društveno organizirana i šablonizirana, vezana uz kulturno legitimirane modele. Društvena organizacija, kao u slučaju preadolescentnih bejzbol timova, djeluje na razini male grupe. Ti su mladići formirali čvrsto povezane i stabilne grupe i njihova je kontinuirana interakcija doprinijela robusnosti njihove kulture. Oni su bili uključeni u neprekidni narativni projekt koji je proširivao njihove partikularne, lokalne fantazije, dajući im stvarnost unutar konteksta igre. Reakcijama sudionika pridavana je uzajamna važnost. Ta je želja za prihvaćanjem upravljala elab-

oracijom njihovih kolektivnih fantazija.

Kao i u prošlom istraživanju, proučavao sam lokalni kontekst igrača i njihovih aktivnosti. Ti su igrači *fantasy* igara bili primjer za teoriju okvira Ervinga Goffmana, tako što su morali odrediti registar (kôd) svog govora. Ponekad bi ti akteri "govorili" kao njihovi likovi, tretirajući scenarij unutar igre kao svoju primarnu realnost; ponekad bi, pak, govorili kao igrači, referirajući se na događanja u igri kao da su stvarna; te su, u drugim slučajevima, govorili kao prirodne, stvarne osobe, referirajući se na aspekte društvenog života izvan igre. Izazov – i za igrača i za istraživača – bio je moći doznati iz konteksta na kojoj se razini interakcija formulira – problem koji se, kao što je Goffman zabilježio, odnosi na zafrkavanje, igru, obmanu i druge domene u kojima je višeznačnost moguća. Ono što se činilo kao neobičan manji fragment interakcije predstavljao je druge domene u kojima su se interpretativni okviri dodirivali.

Moj treći i četvrti etnografski projekt bavili su se kulinarskim školovanjem i radom u restoranu (Fine, 1985, 1996), te su izrasli iz dvostrukih želja. S jedne strane, uočio sam da sam u svoja dva prethodna istraživačka projekta ignorirao moć organizacije, koja je središnja u strukturiranju djelovanja. Bejzbol timovi iz dječje lige i grupe igrača *fantasy* igara, iako organizirani, lebdjeli su unutar jednog interakcijskog prostora. Ne radi se o tome da su pitanja organizacije bila potpuno odsutna (postoji nacionalna organizacija dječje lige), ali organizacije nisu bile važna realnost za te grupe. Moja je druga briga bila ta da je kultura koju sam prethodno proučavao bila kultura s "malim K" i da sam ignorirao svjetove umjetnosti koji su bili u središtu standardne sociološke analize kulture. Istraživao sam kulture udaljene od kanoniziranih kultura. Želio sam proučiti lokaliziranu konstrukciju estetskog znanja i granice estetike s obzirom na organizacijska ograničenja i ograničenja struke.

Za te sparene istraživačke projekte, istraživao sam razrede učenika koji su se školovali da postanu kuhari u dva programa za hotelsko i restoransko kuhanje u tadašnjim Institutima za tehnička zvanja (danas, radi potreba za upravljanjem dojmom putem institucija, oni se zovu tehnički koledži). Program je trajao jednu godinu u jednoj školi i dvije godine u drugoj. Svaki razred sastojao se od otprilike 15 učenika. Odmah nakon ovog projekta, proveo sam etnografsko istraživanje u četiri restorana, po mjesec dana u svakom. Svaka je istraživačka lokacija uključivala jednu malu grupu – opet predominantno mušku – angažiranu u licem-u-lice interakciji i na svakom u mjestu sudionici u svom međusobnom razgovoru raspravljali pitanje interpretacije estetike i uz to vezanih ograničenja. Imajući u vidu ograničenosti jezika za diskutiranje o ukusu i okusu, kuhari i učenici kuhanja morali su razviti tehnike kojima su mogli jedni drugima prenijeti svoje ocjene jela i recepata. U jednom članku, naslovljenom "Wittgensteinova kuhinja" (1995) ispitao sam uporabu metaforičkih konstrukcija i nepotpune poetike u stvaranju zajedničkog grupnog shvaćanja. U srodnom članku bavio sam se teoretiziranjem o "kulturi proizvodnje" (Fine, 1992), ispitujući granice djelovanja estetike unutar jednog ekonomski i organizacijski ograničenog zvanja.

Peti projekt, četverogodišnja studija o sakupljačima gljiva i organizacija kojima su pripadali, bila je povezana s onim pitanjima estetskog diskursa postavljenima u istraživanju kuhara. Prilikom istraživanja restorana, bavio sam se estetičkom teorijom postavljajući pitanje kako su ljudi odgovarali na filozofska pitanja u svojoj "prirodnoj" interakciji te sam ispitao granice i ograničenja primjenjivosti tih teorija. U istraživanju amaterskih i profesionalnih mikologa istraživao sam kako su ljudi konceptualizirali etiku okoliša, te kako su unosili kulturne obrasce u čitanje prirode.

Usredotočujući se na Mikološko društvo Minnesota, organizaciju s otprilike dvadesetak glavnih članova, mala je grupa ponovno sačinjavala moje primarno istraživačko poprište (iako se ova grupa sastojala i od muškaraca i od žena). To je bilo nadopunjeno promatranjima tri regionalna i nacionalna sakupljanja na kojima su se tijekom tjedna grupe razvile. Upravo su ponavljane interakcije pojedinaca, njihov zajednički govor i kultura te njihove bihevioralne rutine stvorile uvjete za proučavanje kulturnog razvitka environmentalističkog govora.

Ideja prirode sastavljena je kao kulturni predložak – “rad prirode” – tj. način na koji pojedinci definiraju značenja okoliša u svjetlu kulturnih slika, a zatim definiraju svoj odnos prema tom okolišu. Rad prirode retorički je resurs putem kojeg društveni akteri individualno ili kolektivno obrazlažu svoj odnos prema “okolišu” (Fine 1998:2); on djeluje kroz tri procesa. Prvo, u govoru o prirodi i prirodnom objektima – u ovom slučaju, gljivama – pojedinci se oslanjaju na kulturne kategorije (dobro, loše, lijepo, ružno, muško, žensko) kao i na razrađene kulturne metafore. Drugo, prigode odlaska u šumu društvena su događanja i čak kad ljudi sami prolaze šumom, oni se vraćaju s pričama koje mogu dijeliti s drugima. Napoljetku, priroda je također sastavljena od strane organizacija koje ljudima pružaju resurse za sudjelovanje u divljini. Te organizacije omogućavaju uspostavljanje politike povjerenja i tajnosti u svijetu u kojem su gljive naizmjenično smatrane rijetkim, željenim objektima i opasnim, nesigurnima. Nisam bio prvi koji je isticao tezu da je priroda u suštini kulturni konstrukt (Evernden, 1992; Lutz and Collins, 1993; Schama, 1995; Ritvo, 1997), no ovo je jedino provedeno *etnografsko* promatranje prirodnog svijeta.

Većina etnografskih istraživanja ovisi o pozornosti posvećenoj govoru – često više nego ponašanju. Za svoj sljedeći pro-

jekt htio sam istražiti socijalnu konstrukciju govora. Tragao sam za grupom koja je govorila o govoru. Srednjoškolski debatni timovi sačinjavaju takvu društvenu scenu i jednu godinu sam istraživao dva američka srednjoškolska debatna odjeljenja, svako sa otprilike 15 mladih sudionika. Pitanja na kojima se ovaj projekt temeljio uključuju ono što se počelo nazivati narativnim zakretom u društvenoj teoriji (Brown, 1987; Denzin, 1992). Kako ljudi nauče komunicirati tako da ih drugi razumiju, imajući u vidu neodređenost jezika i opadanje kulturnog konsenzusa? Ovo vodi natrag proučavanju neodređenosti estetskog diskursa u mom istraživanju restoranskog života. Opet, mala grupa generira kulturu kroz koju članovi rutinski raspravljaju različite teme s pretpostavkom da će drugi razumjeti njihova značenja. Diskurs društvenih problema temelji se na modelu u kojem je argumentacija organizirana poput igre (Fine, 2000). Dok debata pruža dramatičan primjer ovog procesa, moguće je uočiti iste sile na djelu kao i u politici i u pravu (Schachtman, 1995; Tannen, 1998).

Sedma studija, nedavno dovršena, ispituje razvoj tržišta za samouku umjetnost. Ona predstavlja povratak pitanjima iz istraživanja restorana o tome kako se izgrađuje estetska vrijednost i koje su granice te izgradnje. Kroz samouku umjetnost istražujem politiku autentičnosti: na koji je način vrijednost povezana s obilježjima pojedinaca i grupa? Želja da se pronađe autentičnost vezana je uz procjene važnosti mnogih domena suvremenog društva, uključujući osobni rast i sebstvo. U tom okruženju, pronašao sam inverzni odnos između kredencijala i statusa – rijetkost i vrijednost umjetničkog djela sačinjeni su od obilježja i identiteta stvaralaca. Što je veća odvojenost između proizvođača i umjetničkog svijeta, to je produkt poželjniji. Autentičnost se koristi kako bi se stvorile međusobno povezane strukture materijalne i estetske vrijednosti. Obilježja

ovog svijeta – rasprave oko ispravne terminologije za polje i etičke rasprave o ispravnim odnosima između elita i osiromašenih – temeljena su na ideologiji autentičnosti. Ova petogodišnja studija razlikuje se od prethodnih istraživačkih projekata po tome što u njoj ispitujem zgusnutu mrežu pojedinaca, što je više od jedne male grupe u rutinskoj interakciji. Iako je bilo nekih grupa, poput grupe koja je proučavala folklornu umjetnost u Atlanti i nacionalnog Folklornog društva Amerike, generalno gledajući, mrežna mjesta zbivanja bila su izložbe, otvaranja muzeja, aukcije i slično. Kao i unutar svake mreže, postojali su grumeni prijateljskih klika i ja sam promatrao neke od tih grupa. Iako tekući grupni život nije bio eksplicitan kao u prethodnim studijama, kvaliteta napućenosti istraživanja – ponavljana promatranja pojedinaca kao predstavnik svojih grupa – ostaje konstantna.

Moje trenutno istraživanje pokušava otkriti granice znanosti, znanstvenog pozicioniranja unutar birokratskih struktura i načina na koji predviđanje i prognoza djeluju kao društveni čin. Posljednjih 18 mjeseci istraživao sam tri lokalna ureda Nacionalne meteorološke službe, od kojih svaki ima otprilike dvadesetak zaposlenih. K tome, proveo sam dva tjedna u Centru za predviđanje nevremena (*Storm Prediction Center*) u gradu Norman u Oklahomi, uredu otprilike iste veličine koji prati oštre oluje i pijavice u SAD-u. Koristim se idiokulturama tih grupa kroz njihovo povezivanje s mogućnostima i ograničenjima primijenjene znanstvene prakse. Prognostičarima vremena dani su odgovornost i autoritet za predviđanje budućnosti. Od njih se dvaput dnevno zahtijeva da daju prognozu za sljedećih sedam dana, tvrdnje koje javnost, vlada i poslovni

sektor koriste da bi organizirali svoje aktivnosti. Pritom imaju autoritet da upozore na nadolazak oštrog vremena. Kako su donesene njihove konzekventijalne odluke? Koje su granice prognoze vremena na osnovu modela i podataka, te kako su modeli i podaci integrirani? Nacionalna meteorološka služba velika je vladina birokracija: kako su zahtjevi znanosti – meteorologije – modificirani i strukturirani unutar organizacije koja traži rutinu i odgovore bez odgode? Postoji polemika vezana uz to predstavlja li prognoziranje vremena, i u kojim slučajevima, znanost. U ovom smislu prognoziranje vremena nije različito od drugih domena javne znanosti, poput genetskog savjetovanja, predviđanja učinaka klimatske promjene i procjene opasnosti od asteroida.

Prognostičari se ne bave prikupljanjem podataka, produkcijom hipoteza ili testiranjem alternativnih tvrdnji. Njihov je zadatak da preuzmu informacije koje im osiguravaju tehnološki zapisi – poput doktora koji iščitavaju rendgenske zrake, CAT snimke ili laboratorijske rezultate – i da objasne te podatke za sebe, a zatim za druge. Za klijente moraju osigurati razumno precizne prognoze. Kao pitanje organizacije, mora postojati neki način prosuđivanja validnosti prognoze i tako organizacija konstruirati strategije *verifikacije*. Uspjeh kod ovih mjera zatim postaje cilj kojem prognostičari streme, prije nego izvještavanje o onome što smatraju najizglednijim. Činjenica da su prognostičke stanice interaktivne grupe utječe na izvedbu posla i konačni ishod. Oni su situirani u svijetu u kojemu javnost, mediji i privatne tvrtke imaju svoje zahtjeve, a to utječe na informacije koje proizvode. Izvanjski zahtjevi ograničavaju strukovnu autonomiju i bavljenje znanošću.

2. ODREĐIVANJE SVRHA I PARAMETARA

Unatoč njihovim mnogim teorijskim i supstantivnim razlikama, ovih osam studija čine osnovu mojih argumenata koji podupiru vrijednost napućene etnografije. Ukazat ću na sedam stupova koji kolektivno podupiru takav stil terenskog istraživanja. Naravno, niti jedan sam po sebi ne čini taj pristup različitim od drugih, ali uzeti zajedno oni obilježavaju ono što smatram da konstituira distinktivan oblik etnografske prakse.

1. *Napućena etnografija je teorijska.* Kao etnografi imamo obavezu pridonijeti konceptualnom razumijevanju. Započinjemo sa “što”, pomičemo se prema “kako” i naposljetku dolazimo do “zašto” (Katz, 2001). Pritom postavljamo uvjete raspona koji omogućavaju prepoznavanje drugih poprišta radnje koja imaju neke zajedničke točke, u procesu ako ne već u sadržaju. Sam nas opis ne može odvesti daleko. Kao što sam pokazao, u svakom je slučaju moj izbor etnografskog istraživačkog okruženja bio određen teorijskim pitanjima i ta konceptualna pitanja, transformirana putem indukcije postignute sustavnim promatranjem, krovni su fokus analize. Naš etnografski cilj treba biti poopćivost na druge, usporedive kontekste.

2. *Napućena etnografija nadograđuje se na druge etnografije i istraživačke studije.* Trebamo temeljiti naš rad na prethodnoj literaturi. Odbacujem ideju da na teren trebamo izaći kao neznalice, bezbrižno sigurni da će se već nešto pojaviti. Kako se jedna studija analitički veže na drugu, moje su studije povezane svojim teorijskim pitanjima. Povrh toga, nekoliko tema provlači se kroz istraživanja, tako što svaki projekt odražava bavljenje problemima koji se uvijek ponovo pojavljuju, a koje smatram sociološki značajnima. Postavljena pitanja ili pronađena ograničenja u jednoj studiji, problematizirana su u slijedećima. Slično

tomu, svaka je studija vezana uz neki korpus literature koja se, čak i ako nije zasnovana na istoj sceni, bavi srodnim konceptima. U mom slučaju, dobar dio istraživanja bavio se proučavanjem razvoja i perpetuiranja kulture malih grupa, posebice ekspresivnim oblicima kulture kao što su humor i trač, te kako su grupne kulture međusobno povezane putem mreža da bi formirale subkulture. Još jedna tema koja je našla mjesto u mnogim mojim radovima jest kako su kulturne granice organizirane i kako su tobože ne-kulturna pitanja učinjena kulturnima, bio to manualni rad, prirodni okoliš ili atmosferski uvjeti.

3. *Napućena etnografija proučava male grupe u interakciji.* Trebamo proučavati ona mjesta na kojima ljudi razgovaraju i djeluju i gdje to čine kontinuirano. Trebamo istraživati tekuće scene u kojima pojedinci u interakciji aktivno rade na rješavanju svojih problema i briga, radije nego se fokusirati na anonimne momente u kojima akteri stjecajem prilika “nalete” jedan na drugoga. Istraživanjima o ponašanju na javnim mjestima često nedostaje naglasak na zajedničkoj kulturi i na postojanim posljedicama jer pojedinci ne znače mnogo jedni drugima i pretpostavka je da interakcija nije dio tekućeg *odnosa* (Lofland, 1973; Edgerton, 1979). Moramo proučavati tekuće povezivanje konstrukcije značenja i ishoda događaja. Kao plod ovih vjerovanja, moja se istraživanja fokusiraju na grupe angažirane u kontinuiranoj interakciji. Stoga su te studije kulture u osnovi mikrosociološke, čak i kada su teorijska pitanja utemeljena u više makrosociološkim problemima. Pritom grupe izložene promatranju predstavljaju laboratorij za proučavanje prirodne dinamike.

4. *Napućena etnografija oslanja se na višestruka poprišta radnje.* Svaka grupa ima svoju lokalnu distinktivnost. Čak i ako

pripadaju istoj “klasi” društvene scene, ne postoji jedan jedini obrazac grupne akcije. Istraživač koji se fokusira na jednu interagirajuću jedinicu može otkriti kao “zaključak” neku jedinstvenu posebnost, funkciju obilježja članova grupe ili okruženja. Da bi izbjegli zasnivanje generalizacija na idiosinkrazijama, etnografi trebaju proučavati višestruke scene da steknu određeno pouzdanje kako nalazi karakteriziraju klasu grupa (i lokacija), a ne samo pojedinu grupu (ili lokaciju). Svaka moja studija uključuje promatranje nekoliko malih grupa, nadilazeći dilemu jedinstvenosti.

5. *Napučena etnografija zasniva se na ekstenzivnom promatranju.* Etnografija podrazumijeva naporan rad: po svojoj prirodi, rigorozno terensko promatranje zahtijeva intenzivan rad. Sat za satom; dan za danom; godina za godinom. Iako nema pravila za duljinu potrebnog vremena, etnografija traje dulje nego što bismo željeli! Nužno je postati *očekivani* sudionik grupnog života, a ne *etnografski turist*, pojavljujući se kada nam je zgodno. Na terenu se ostaje sve dok se otkriva nešto novo. Na svojim sam terenskim lokacijama sudjelovao mjesecima ili godinama, nastavljujući promatrati sve dok ne ustanovim da količina novih spoznaja ne raste i kada mogu predvidjeti što će se sljedeće dogoditi u istraživačkom okruženju. Drugim riječima, nastavljam promatrati dok ne osjetim da sve više postajem puni član grupe, prije nego marginalan za interakciju; vrijeme je da odem kada mi članovi grupe počnu postavljati pitanja o tome kako njihova grupa funkcionira. U toj fazi mogu se zafrikavati s članovima grupe i smisleno tračati, što je znak prihvaćanja (Goffman, 1989). Počinjem uviđati da se moje bilješke s terena smanjuju u duljini i da su moje teorijske kategorije prezasićene. Iako se istraživači razlikuju u duljini vremena tijekom kojeg ostaju na terenu, jedna od promjena do koje je došlo s rastom etno-

grafije kao široko prihvaćene metodologije jest da su mnoge etnografske studije postale kraće i manje intenzivne – možda ne u najboljim studijama, ali u previše njih. Sam sebe vidim kao *etnografa radnika* (*working ethnographer*), a to za sobom povlači obavezu i potrebu provođenja nekoliko godina na terenu. Terenski rad je moja karijera. Djela koja se ne pridržavaju ovog principa mogu biti sociologija koja nudi uvide, ali u mojim očima ona ne predstavljaju egzemplarnu etnografiju.

6. *Napučena etnografija etnografski je izdašna.* Terenske bilješke – i njihovo objavljivanje – naš su udio u zanatu. Kao etnografi moramo ponuditi više od samog ukazivanja: mi moramo pokazati. Teorija se razvija kroz prezentaciju empirijskih podataka; upravo u *blistavom primjeru* (*glittering instance*) teorija postaje razvijena. Naši podaci moraju biti osvjetljavajući (Katz, 2001:443). Moramo stvoriti teoriju iz djelovanja i razgovora, zbirke ukomponiranih skupova, odražavajući aktivnosti društvenih aktera. Svaka moja studija uključuje detaljnu prezentaciju terenskih podataka. Moje su knjige ispunjene primjerima koji podupiru moje tvrdnje. Težim etnografiji koja je urođena u ponašanje. To je grana realističke etnografije, ali s osnovnim ciljem izvođenja argumenata. Naš cilj mora biti proširenje teorijskog i konceptualnog znanja. To se najučinkovitije događa kada dajemo detaljan prikaz i objašnjenje te otkrivanje društvene scene, dokaz koji je jednako snažan – ili snažniji – od statističkih mjera.

7. *Napučena etnografija distancira istraživača od istraživanog.* Zavodljivo je vjerovati da uspijevamo zahvatiti živote i osobnosti pojedinaca – ustoličiti njihovu vrijednost kao osoba, postavljajući ih na književni pijedestal. No takva nas pozicija čini biografima ili psiholozima. Ako prihvatimo središnju važnost poopćivosti, te fig-

ure, koliko god nam je do njih osobno stalo, prisutne su tek da podupru neku tezu. One ne predstavljaju sebe već mnoge druge. Pojedine osobe ne bi trebale postati odlučujuće figure u tekstu. Kao rezultat toga, u svojim reprezentacijama težim održanju analitičke distance od onih čije akcije prepričavam – to je tradicionalna etnografska pozicija zadržavanja na periferiji (Adler i Adler, 1987). Cilj etnografije nije upoznati ljude, već prikazati djelovanje i razgovore niza sudionika. U svojim tekstovima – i u razmišljanju o svojim tekstovima – ne zamišljam svoje subjekte kao herojske ili potlačene, kao romantične ili maligne figure. Moji tekstovi ne uključuju veličanje ili ponižavanje subjekata, već njihovo tretiranje kao moralno neutralnih, kao što bi dobar etolog tretirao promatrane primete. Ponašanja znače više od duše. Dok sastavljam tekst, pokušavam biti marginalan, održati *ironijski odmak* od kazivača. Na neki način, etnografija je sociološka komedija manira.

Isticanjem tih sedam obilježja, pokazujem

kako napućena etnografija izgleda i kako bi se etnografija trebala provoditi. Moj model stavlja naglasak na *izgradnju teorije*, *detaljno* promatranje i prezentaciju podataka, fokus na kontinuiranu *grupnu interakciju* i umanjivanje značaja pojedinih aktera i pojedinih scena da bih ispunio potrebu za *poopćivošću*. Ne tvrdim da te teme nužno moraju biti upakirane zajedno, ali za mene svaka doprinosi istraživačkom cilju stvaranja sustavnog i supstantivnog znanja. U svojoj etnografskoj karijeri nisam pokušavao orati u istom uskom supstantivnom rovu. Iako se nekoliko mojih projekata bavilo mladima, umjetnostima i slobodnim vremenom, projekti nisu imali namjeru *supstantivno* se nadograđivati jedni na druge. Međutim, iako su grupe bila raznolike, uglavnom su se sastojale od bijelih Amerikanaca iz srednje klase, često muškaraca. Svaki etnograf ima *osobnu jednadžbu* koja potiče proučavanje nekih grupa, dok izbjegava druge. Činjenica da se naše jednadžbe razlikuju znači da će sve grupe naći etnografa koji ih zaslužuje i kojeg one zaslužuju.

3. SUPROTSTAVLJENI TIPOVI ETNOGRAFIJE

Suprotstavljam ovaj model napućene etnografije dvama drugim pristupima koje nazivam *osobnom etnografijom* i *postuliranom etnografijom*. Želim ilustrirati svaki od njih referiranjem na egzemplarne modele, *Wild Cowboys*, Roberta Jackalla (1997) i *The Managed Heart* Arlie Hochschild (1983). Ova su dva djela među najvažnijim etnografskim dokumentima u posljednja dva desetljeća. Moji uraci nisu slični niti jednom od ova dva klasična teksta, bez obzira koliko se divim postignućima mojih kolega. Moj stav nije da oni narušavaju svako od mojih načela – oni to ne rade – ali oni, i slične, manje učinkovite etnografije njihovog tipa, ne zastupaju obilježja napućene etnografije koja sam predložio.

Jackall je nesumnjivo jako dobar promatrač. Njegov prikaz i objašnjenje policije u New York Cityu i tužiteljskih odgovora dominikanskoj preprodaji droge te ubojstva u Bronxu predstavlja nam pogled osobe iznutra puno snažnije – i realnije – nego što bi to ikada mogla bilo koja televizijska drama. On nas vodi sa sobom – putem svog suhog i objektivnog stila – unutar policijskih kola i sudnica dok se ti agenti društvene kontrole bore s tobožnjim rastućim valom nereda i dezorganizacije. Čitajući s njim, mi se počinjemo upoznavati s tim scenama i tim ljudima. Doznajemo o mukama, mislima i djelima detektiva Marka Tebbensa i Garya Dugana, pomoćnika državnog tužitelja Dana RATHERA i Dana BROWNELLA te, pomoću

njihovih riječi i dokumenata, o nitkovima koje proganjaju. Jackall želi da upoznamo te zaraćene profesionalce – ne kao drvene figure već kao multidimenzionalne ljude vrijedne same po sebi. On nam predstavlja niz upečatljivih momenata detektivskog posla i upoznaje nas s načinom na koji kazneni sud funkcionira. Međutim, Jackall pritom eksplicitno odbija teoretiziranje. To je čisti neometeni narativni opis. Tekst je ispunjen ljudima i njihovim slučajevima, ali bez etnografa. Ne ostavlja nam nikakav trag o tome kako objasniti urbano propadanje i zakonski sustav o kojem piše. Implicitno (i iz podnaslova) možemo dobro primijetiti bitku između urbanih razbojnika i snaga reda – ali koje su *policy* implikacije? Za mnoge se radi o tome da je potrebno više resursa da bi se poduprlo osiguravanje reda i sudsko procesuiranje tužbi. Za druge se radi o tome da je unutrašnjost grada zbijena džungla. Možda bi neki vidjeli strukturalne uvjete koji oblikuju preprodaju droga kao nešto različito od izbora nemoralnih, nepoštenih ljudi. Jackall traži red, ali u to ne možemo biti sigurni budući da nam uskraćuje i čini odsutnim svoj vlastiti glas. Iako nam daje niz prodornih slika, on ne prezentira nikakve prodorne ideje i tako smo ostavljeni sami sebi u urbanoj divljini. Eksplicitno teoretiziranje na koje pozivam – recimo, uvođenje konceptata povezanih s reprodukcijom nejednakosti ili napora povezanih sa zahtjevnim zanimanjima – obogatilo bi analizu i pružilo niz polemičnih tvrdnji s kojima bi drugi mogli polemizirati.

Tekstovi Arlie Hochschild imaju drugi niz snažnih strana. Ona želi testirati teorijske postulate putem opservacijskog opisivanja. Možda je opis previše ograničen da bi se smatrao etnografijom, ali se tako često naziva. Hochschild (1983:14) je pohađala predavanja u *Delta Airlines Training Center* i

provela bezbrojne doručke, ručkove i večere promatrajući zrakoplovno osoblje. Također je promatrala regrutaciju zrakoplovnog osoblja kompanije *Pan American* u San Franciscu. Knjiga, važan teorijski argument o ulozi emocija u radu i organizacijskom životu, često se opisuje kao studija o zrakoplovnom osoblju (*stjuardesama*), iako također opisuje radne uvjete osoblja zaduženog za putne karte. Hochschild obrazlaže teorijsku tvrdnju da prizivanjem i pokazivanjem emocija, te emocije mogu postati realne za igrača i to je važna tvrdnja čak i ako prepoznajemo eksploataciju koja je uključena. No začuđujuće je koliko malo doznajemo o rutinama i interakcijskim obrascima zrakoplovnog osoblja na tečaju. Mi jedva upoznajemo te žene, tek se ukratko razmatraju njihovi radni uvjeti i ne doznajemo ništa o drugim sudionicima u interakciji. Grupa i njeni interakcijski obrasci uvelike su nevažni za objašnjenje. Hochschild nam prezentira samo ono što je nužno da bi se izgradio njen širi teorijski argument. To je minimalistička etnografija; netko bi je možda čak mogao doživjeti kao škrtu u njenom odbijanju da nam prezentira bogatstvo radnog života zrakoplovnog osoblja. Stjuardese su ogledni modeli za izgradnju Hochschildine sociologije emocija. Priznajem da zavidim ovima dvama djelima i njihovo retoričkoj snazi. Međutim, jednome nedostaje detaljna teorijska sprema – analitički *raison d'être*; dok drugome nedostaje etnografska velikodušnost: u njemu je odsutna domena aktera i njihovih činova. Niti jedna nije napućena etnografija. Eksplicitna nevoljkost da se suoči s konceptualnim i teorijskim implikacijama njegovih scena svrstava Jackalla na distancu spram vlastitog teksta; kod Hochschild ne možemo odvojiti njene tvrdnje, koliko god bile plauzibilne, od onog što je ona vidjela u danima provedenima sa svojim kazivačima.

4. ZAKLJUČNE MISLI

Dopustite mi da završim u blagom tonu. Moja teza nije da je napućena etnografija inherentno superiorna, već da ima opravdanja – i, naravno, ograničenja. Etnografija je zahtjevna. Ona zahtijeva vrijeme i trud. Mi bismo svi trebali biti etnografi radnici. Iako ima nekih vrlina u tekstovima koji opisuju udaljene i egzotične scene, ili one uzete zdravo-za-gotovo, moramo napraviti više od pružanja verbalnih slika; moramo dati i objašnjenja. Napućena etnografija poziva na te slike i objašnjenja. Te se slike mogu pronaći tamo gdje ljudi razgovaraju i djeluju na načine koji nam omogućuju da steknemo razumijevanje koncepata na kojima želimo izgraditi objašnjenja mogućnosti društvenog poretka. Naglasak na moći grupne dinamike može opravdati uporabu etnografskih detalja za društvenu teoriju, ne odmičući previše od detalja ili teorije, i može opravdati shvaćanje da su naši podaci akcija i interakcija. Sa svojim rutiniziranim, kontinuiranim, samoreferencijalnim i uklopljenim (*embedded*) aktivnostima, grupe pružaju prostore u kojima se značenje generira i u kojima su stoga objašnjenja moguća. Kao teoretičari, možda ćemo morati ići onkraj grupe u našim objašnjenjima, ali s njom započinjemo.

Napućena etnografija sigurno je ograničena utoliko što umanjuje značaj onoga

što ne može biti promatrano s lakoćom – skrivene mreže moći u svjetskom sistemu, koje nisu lako prepoznatljive s obzirom na ograničenja u pristupu grupi. Velike sile mogu biti izostavljene kada su grupe u kojima te sile djeluju zatvorene za etnografe. Slično tomu, pri svom dosljednom naglašavanju grupe, napućena etnografija usmjerava pažnju dalje od značaja osobe. Etnografija, klasična ili suvremena, treba ovisiti o objašnjenju i razumijevanju grupe. Nije čudo da se toliko klasičnih djela etnografije u sociologiji – koju god političku poziciju zauzimali – fiksiralo na ulični ugao: *Street Corner Society* (1955) Whytea, *Tally's Corner* (1967) Liebowa ili *A Place on the Corner* (1976) Andersona. Slika uličnog ugla (*street corner*) priziva malenu, intimnu zajednicu čija je interakcija društveno situirana unutar širih, moćnih struktura i čije veze omogućavaju i članovima i promatračima da vide značaj njihove interakcije. Svijet je prepun uglova, klubova, momčadi, ureda i klika. Svijet je prepun jedinstvenosti i regularnosti. Proučavanjem jedinstvenosti otkrivamo regularnost. Pritom-u razotkrivanju veze između rutine i onog rijetkog-napućena etnografija može biti model koji treba prigrliti, a ne tek nešto u što naivni promatrač slučajno upadne. ■

▣ Literatura:

- Adler, Patricia A. and Peter Adler (1987) *Membership Roles in Field Research*. Newbury Park, CA: Sage.
- Anderson, Elijah (1976) *A Place on the Corner*. Chicago, IL: University of Chicago Press.
- Atkinson, Paul, Amanda Coffey, Sara Delamont, John Lofland and Lyn Lofland (ur.) (2001) *Handbook of Ethnography*. London: Sage.
- Bales, Robert F. and Stephen P. Cohen (1979) *SYMLOG: A System for the Multiple Level Observation of Groups*. New York: Free Press.
- Becker, Howard S. (1974) "Art as Collective Action". *American Sociological Review* 39(6): 767–76.
- Berger, Bennett M. (1995) *An Essay on Culture: Symbolic Structure and Social Structure*. Berkeley: University of California Press.
- Brown, Richard Harvey (1987) *Society as Text: Essays on Rhetoric, Reason, and Reality*. Chicago, IL: University of Chicago Press.
- Burawoy, Michael (1979) *Manufacturing Consent*. Chicago, IL: University of Chicago Press.
- Crane, Diana (1972) *Invisible Colleges: Diffusion of Knowledge in Scientific Communities*. Chicago, IL: University of Chicago Press.
- Denzin, Norman (1992) *Symbolic Interaction and Cultural Studies: The Politics of Interpretation*. Oxford: Blackwell.
- Denzin, Norman and Yvonne Lincoln (ur.) (1994) *Handbook of Qualitative Research*. Thousand Oaks, CA: Sage.
- Edgerton, Robert B. (1979) *Alone Together: Social Order on an Urban Beach*. Berkeley: University of California Press.
- Evernden, Neil (1992) *The Social Construction of Nature*. Baltimore, MD: Johns Hopkins University Press.
- Fine, Gary Alan (1983) *Shared Fantasy: Role-Playing Games as Social Worlds*. Chicago, IL: University of Chicago Press.
- Fine, Gary Alan (1985) "Occupational Aesthetics: How Trade School Students Learn to Cook". *Urban Life* 14(1): 3–32.
- Fine, Gary Alan (1987) *With the Boys: Little League Baseball and Preadolescent Culture*. Chicago, IL: University of Chicago Press.
- Fine, Gary Alan (1991) "On the Macrofoundations of Microsociology: Constraint and the Exterior Reality of Structure". *The Sociological Quarterly* 32(2): 161–77.
- Fine, Gary Alan (1992) "The Culture of Production: Aesthetic Choices and Constraints in Culinary Work". *American Journal of Sociology* 97(5): 1268–94.
- Fine, Gary Alan (1995) "Wittgenstein's Kitchen: Sharing Meaning in Restaurant Work". *Theory and Society* 24(2): 245–69.
- Fine, Gary Alan (1996) *Kitchens: The Culture of Restaurant Work*. Berkeley: University of California Press.
- Fine, Gary Alan (1998) *Morel Tales: The Culture of Mushrooming*. Cambridge, MA: Harvard University Press.
- Fine, Gary Alan (2000) "Games and Truths: Learning to Construct Social Problems in High School Debate". *The Sociological Quarterly* 41(1): 103–23.
- Fine, Gary Alan (2001) *Gifted Tongues: High School Debate and Adolescent Culture*. Princ-

eton, NJ: Princeton University Press.

- Gans, Herbert (1999) "Participant Observation in an Age of 'Ethnography'". *Journal of Contemporary Ethnography* 28(5): 540–8.
- Goffman, Erving (1974) *Frame Analysis: An Essay on the Organization of Experience*. Cambridge, MA: Harvard University Press.
- Goffman, Erving (1983) "The Interaction Order". *American Sociological Review* 48(1): 1–17.
- Goffman, Erving (1989) "On Fieldwork". *Journal of Contemporary Ethnography* 18(2): 123–32.
- Gubrium, Jaber F. and James A. Holstein (1997) *The New Language of Qualitative Method*. New York: Oxford University Press.
- Hammersley, Martin (1992) *What's Wrong with Ethnography?* London: Routledge.
- Hochschild, Arlie (1983) *The Managed Heart: Commercialization of Human Feeling*. Berkeley: University of California Press.
- Horowitz, Ruth (1983) *Honor and the American Dream*. Chicago, IL: University of Chicago Press.
- Jackall, Robert (1997) *Wild Cowboys: Urban Marauders and the Forces of Order*. Cambridge, MA: Harvard University Press.
- Katz, Jack (2001) "From How to Why: On Luminous Description and Causal Inference in Ethnography (Part I)". *Ethnography* 2(4): 443–73.
- Liebow, Elliot (1967) *Talley's Corner*. Boston, MA: Little, Brown.
- Lofland, Lyn (1973) *A World of Strangers: Order and Action in Urban Public Space*. New York: Basic Books.
- Lutz, Catherine and Jane Collins (1993) *Reading National Geographic*. Chicago, IL: University of Chicago Press.
- Maines, David (1977) "Social Organization and Social Structure in Symbolic Interactionist Thought". *Annual Review of Sociology* 3: 235–59.
- Mullins, Nicholas (1973) *Theories and Theory Groups in Contemporary American Sociology*. New York: Harper and Row.
- Peterson, Richard A. and David G. Berger (1975) "Cycles in Symbol Production: The Case of Popular Music". *American Sociological Review* 40(2): 158–73.
- Ritvo, Harriet (1997) *The Platypus and the Mermaid and Other Figments of the Classifying Imagination*. Cambridge, MA: Harvard University Press.
- Schachtman, Tom (1995) *The Inarticulate Society*. New York: Free Press.
- Schama, Simon (1995) *Landscape and Memory*. New York: Alfred A. Knopf.
- Tannen, Deborah (1998) *The Argument Culture: Moving From Debate to Dialogue*. New York: Random House.
- Thorne, Barrie (1993) *Gender Play*. Berkeley: University of California Press.
- Van Maanen, John (1988) *Tales of the Field*. Chicago, IL: University of Chicago Press.
- Weber, Florence (2001) "Settings, Interactions and Things: A Plea for Multi-Integrative Ethnography". *Ethnography* 2(4): 475–99.
- Whyte, William Foote (1955) *Street Corner Society*. Chicago, IL: University of Chicago Press.